

John MEYENDORFF - Manželství z pravoslavného pohledu (část 10 a 11)

X. PODMÍNKY SŇATKU

Křesťanské manželství je esenciálním setkáním dvou bytostí v lásce, lidské lásce, která může být proměněna tajinnou blahodátí Svatého Ducha ve věčné pouto, jež nezruší ani smrt. Tato tajinná proměna však nepotlačuje lidský charakter, komplex emocí, projevů, radostí, či potíží spojených s manželstvím jako jsou: seznámení, námluvy, samotné rozhodnutí a nakonec i společný život s jeho těžkostmi a odpovědnostmi. Učení Nového zákona není určené pouze konkrétním lidským bytostem žijícím v Kristu, ale žijícím taktéž i v podmínkách současného světa. Různá pravidla a nařízení, týkající se křesťanů a manželství, jsou navržena tak, aby chránila a zachovávala základní smysl manželství v konkrétních podmínkách lidského života. Pravidla nejsou samoučelná, jinak by nahrazovala lásku; jejich cílem je chránit, jak božskou, tak lidskou realitu manželství před následky pádu člověka.

Základní podmínka křesťanského manželství, kterou se snaží pravoslavné kanonické právo zachovat, je svoboda volby a rozhodnutí. Existují kánony stavící se proti únosům žen, které anulují manželství, jež byla uzavřena proti vůli ženy (Sv. Bazil, pravidlo 22. a 30.). Muž, jenž se takto provinil, má být exkomunikován (Chalcedon, kánon 27.), stejně, jako žena, jež s únosem souhlasila (Sv. Bazil, pravidlo 38.). Existují texty, které požadují, aby mezi zásnubami a sňatkem uplynula poměrně dlouhá doba - právně chápána jako manželství a stejně tak i chráněna; toto období zřejmě sloužilo jako zkouška samotného rozhodnutí (VI. všeobecný sněm, či "Quinisext," pravidlo 98.)

Zatímco ochrana svobodného rozhodnutí vstupu do manželství je zjevně odůvodnitelná, ostatní kanonické podmínky křesťanských císařů se zdají ovlivněny pouze sociálními, právními a psychologickými předpoklady doby minulé. Zákon císaře Justiniána, jež přijala i Církev, připouští jako nejnižší věk pro vstup do manželství 14 let u mužů a 12 let u žen. Zatímco v tomto bodě je byzantské právo a kanonická tradice poněkud liberálnější, v případech stupňů příbuzenské vzdálenosti vidí, i u těch vzdálených příbuzných, překážky sňatku.

V judaismu byly sňatky mezi blízkými příbuznými (bratranec, sestřenice) akceptovány a dokonce podporovány. Římské zákony zakazovaly sňatky napříč generacemi (například strýce s neteří), avšak povolovaly sňatky přímých bratřanců a sestřenic. Křesťanství začalo sňatky velmi přísně omezovat, a to jak mezi pokrevními, tak nepokrevními příbuznými. Šestý všeobecný sněm („Quinisext“), v souladu s několika dekrety císařů Theodosia a Justiniána, rozhodl: „Jestliže kdo uzavírá manželský sňatek se svou sestřenicí nebo otec a syn s matkou a dcerou nebo s dvěma pannami sestrami otec a syn, nebo s dvěma bratry matka a dcera, nebo dva bratři s dvěma sestrami, nechť jsou podrobeni pravidlu sedmileté epitimie, po jejich zjevném rozloučení od nezákonného manželství (kánon 54).“

Tento mimořádný text lze snad vysvětlit obecnou snahou křesťanství o zachování lidských vztahů v podobě, jaká jim byla dána narozením, či sňatkem a vyhnout se tak nedorozumění a napětí, jež může vzejít z námluv či zamilování se. Zájem o tyto záležitosti může být odůvodněn velkými - několika generačními - rodinami žijícími pospolu. Na druhou stranu byla rozhodnutí koncilu zajisté ovlivněna abstraktním pravidlem vztahující se ke stupni příbuzenství - vždy přísně dodržovaném v římském právu. Tento princip považoval manželský pár právně za jednu osobu, čímž byl například muž v prvním *stupni* příbuzenství se švagrovou. V případě skonu své ženy se nemohl oženit se sestrou zesnulé manželky, jednoduše proto, že byzantské právo zakazovalo manželství až do *sedmého stupně* příbuzenství.

Je zřejmé, že dnes není nezbytné ani vhodné přísné dodržování těchto kánonů založených na sociálních a právních zásadách minulosti, které nejsou nositeli žádné trvalé teologické či duchovní hodnoty. Církev musí dávat pozor pouze na genetická rizika, jež s sebou nesou příbuzenské svazky.

Ještě překvapivější jsou ustanovení Justiniánova zákona (V,4), opět následovaná šestým všeobecným sněmem, který právně spojil příbuzenství „duchovní“ s pokrevním: „duchovní“ příbuzenství bylo vytvořeno kmotrovstvím při křtu. Kánon 53., šestého všeobecného sněmu, zakazuje nejen sňatek mezi kmotrem a kmotřencem, ale i mezi kmotrem a matkou nově pokřtěného dítěte (pokud by byla vdovou). Účelem kánonů mohla být ochrana zodpovědnosti kmotrů, jejichž zájem by měl být soustředěn na výchovu kmotřenců, a neměl by být rozptylován plány na sňatek.

Přání souladu se středověkými právními předpisy nemůže v otázce manželství v našich očích zastřít obrovskou zodpovědnost kněžích, učitelů, rodičů a hlavně mladých párů. Uzavření skutečného křesťanského sňatku neznamená pouhé naplnění právních a kanonických zákonů. Křesťanské manželství je v podstatě *pozitivním závazkem* páru, nejen jeden k druhému, ale v první řadě ke Kristu, závazkem uskutečněným skrze Eucharistii. Pokud nevznikne tento závazek, je naplnění všech právních předpisů vztahujících se ke křesťanskému manželství naprosto bezvýznamné.

Avšak, co když není tento závazek možný, co když si ho nepřeje ani pár samotný? Co když je manželství považováno pouze za společenskou událost, či právní upořádání vlastnických vztahů, nebo pouhou legitimizací sexu?

Tyto skutečnosti musí kněz velmi často řešit, je-li osloven páry, jejichž vztah k církvi je pouze okrajový. Úkolem kněze je vysvětlit smysl křesťanského manželství; vždy by měl zvážit, zda není vhodnější sňatek odložit, či dokonce doporučit spíše civilní obřad, nežli uzavřít církevní sňatek bez jeho pochopení, či bez přijetí jeho skutečného smyslu.

Tyto otázky vyvstávají zejména při „smíšených“ manželstvích.

XI. „SMÍŠENÁ“ MANŽELSTVÍ

V pravoslavné církvi je jednota víry jednou z formálních podmínek nutných pro uzavření manželského svazku. Sněmy v Laodicei (kánon 10. a 31.), v Kartágu (kánon 21.), stejně jako čtvrtý a šestý všeobecný sněm (14. pravidlo Chalcedonského sněmu a 72. Quinisextu) zapovídají sňatky mezi pravoslavným a nepravoslavným člověkem, a stanovují, aby takováto manželství uzavřená před světskými autoritami, byla rozloučena.

Tento problém však není pouze formální. Dotýká se totiž samotné podstaty *křesťanského* manželství. Je samozřejmě možné, aby členové různých církví byli přáteli, sdíleli stejné zájmy, pocítili osobní blízkost a dokonce se „zamilovali.“ Otázkou však zůstává, zda mohou být všechny tyto sympatie proměněny v realitu Božího Království, i v případě, kdy pár nemá společnou víru. Je možné, aby se, bez společné účasti na Kristově eucharistickém Těle a Krvi, stali „jedním tělem?“ Může takovýto pár sdílet tajemství manželství - tajemství „jež se týká Krista a Církve“ - bez společné účasti na Božské liturgii?

Toto nejsou otázky „formálního“ charakteru, ale základní otázky, na které musí odpovědět všichni, kdo předpokládají uzavření „smíšeného“ manželství. Jednoduchým řešením může být konfesní relativismus - „mezi církvemi není velký rozdíl“ - či odstranění eucharistie z centra křesťanského života. Druhý způsob je bohužel čividný ze současné praxe užívání stejného pořádku korunování, jak pravoslavných, tak „smíšených“ párů. Možnost vzniku této praxe byla, jak jsme si ukázali, dána postupnou desakralizací sňatku, končící oddělením obřadu od eucharistie. V dobách prvotní církve

byly důvody zakazující smíšená manželství všeobecně známé, každý věděl, že se takovýto pár nemůže společně účastnit eucharistie, během které bylo manželství požehnáno. Současná protestantská praxe povzbuzování mezikonfesionálních „styků,“ a částečné uznání těchto kroků římskokatolickou církví, způsobuje v otázce sňatků ještě větší zmatek. Osobní a celkový závazek, daný v eucharistii Kristově viditelné Církvi, je ve skrze tuto praxi nahrazen vágní a relativistickou religiozitou, ve které hrají tajiny pouze vedlejší roli.[1]

Odmítáním mezikonfesionálních „styků,“ Pravoslavná církev jednotu křesťanů nezavrhuje. Naopak, brání skutečnou a plnou jednotu a odmítá její jakékoliv náhražky. Podobně i v manželství si Církev přeje plně sjednocení páru v Kristu. Z tohoto důvodu považuje Církev za plně tajinný a opravdu křesťanský pouze ten sňatek, ve kterém jsou spojeny dvě bytosti v úplně jednotě víry, a který je zpečetěn eucharistií.

V minulosti byla „smíšená“ manželství často uzavírána navzdory výše zmíněných kanonickým zákazům. Takováto manželství představují, v naší pluralitní společnosti, kde pravoslaví je pouze malou menšinou, velké procento všech uzavřených sňatků, a to jak v chrámech, tak bohužel i mimo pravoslaví. Víme, že některá vedou k utvoření šťastných rodin, a že by bylo nemoudré a utopistické, je všechny od manželství zrazovat. Ve skutečnosti se může stát, že se některá z těchto manželství stanou mnohem odolnější a šťastnější, než ta, uzavřená nominálními pravoslavnými křesťany, kteří nikdy neslyšeli o křesťanském manželství, a kteří nikdy osobně a zodpovědně nepřevzali jakýkoliv křesťanský závazek.

Toto vše je nepochybně pravda, nicméně Evangelium nás nepovolává pouze k částečné pravdě, či k lidskému „štěstí.“ Kristus říká: „Budte tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5,48). Bez *usilování* o dokonalost není žádné křesťanství. Náboženská lhostejnost, či přijímání křesťanství jako okrajové součásti bytí, vylučuje možnost vyslyšení Kristova povolání k dokonalosti. Církev se s takovou lhostejností a relativismem nemůže nikdy smířit.

Mělo by být například zřejmé, že pravoslavný kněz nemůže požehnat sňatku mezi pravoslavným a nepravoslavným křesťanem. Bylo by samozřejmě nevhodné vzývat jméno Ježíše Krista při obřadu, kde snoubenci nevyznávají Krista, jako svého Pána. Takovéto vzývání by ve skutečnosti bylo neúčinné, jak k Pánovi, tak k snoubencům a k jejich přesvědčení (či nedostatku přesvědčení). Požehnání, které dává pravoslavná církev budoucímu sňatku, kde je jeden z partnerů nepravoslavný pokřtěný křesťan, v sobě obsahuje přesvědčení sv. Pavla, že: „nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím mužem“ (1Kor 7,14), ačkoliv s největší pravděpodobností tento text hovoří o manželství, kde se jeden z manželů obrátil na víru v jeho průběhu, nežli o sňatku, kde si člen Církve bere partnera, který součástí Církve není. V těchto případech Církev věří, že nakonec dojde k nastolení náboženské jednoty a sjednocení obou partnerů v pravoslaví.

Nařízení přijatá některými pravoslavnými eparchiemi, vyžadující po partnerech smíšeného manželství podpis závazku výchovy a křtu budoucích dětí, se zdají - minimálně autorovi - poněkud diskutabilní a to z pohledu principu i účinnosti. Právní formalities tohoto postupu příliš nekorespondují se samotnou ideou křesťanské svobody a zodpovědnosti. Přesvědčení pravoslavného partnera je buď natolik silné, že dětem vstoupí správné náboženské směřování (a přivede tak celou rodinu do Církve), nebo není a pak svou snahu stejně vzdá. K manželstvím uzavíraným mimo pravoslavnou církev bychom měli zaujmout pevné stanovisko. Žehnat sňatkům mimo církev, je očividnou zradou tajinné blahodati, obdržené ve křtu a je v rozporu s členstvím v církvi.

Mnohé problémy související se smíšenými sňatky by se v očích všech - jak pravoslavných, tak nepravoslavných - vyjasnily, kdybychom obnovili starobylou praxi a včlenili obřad sňatku do eucharistické liturgie. Tento krok by znamenal zavést pro smíšené sňatky rozdílný, extra

eucharistický obřad (stejně tak i pro druhá a třetí manželství). Skutečná nemožnost požehnat smíšeným sňatkům během liturgie je dostatečně výmluvná, aby ukázala: za první - povahu plně tajinného církevního manželství, za druhé - pastorální toleranci, kterou Církev ukazuje, když musí žehnat smíšeným manželstvím, a za třetí - jasné přání Církve, aby jednoho dne došla smíšená manželství naplnění v jednotě víry a společné účasti na eucharistii.

[1] On the Orthodox (very negative) view on „intercommunion“ between separated Christians, see *St. Vladimir's Theological Quarterly*, vol. 27/4 (1983).

Zdroj: pravoslavnaolomouc.cz

Autor: John Meyendorff